

počela da sarađuje s Narodnooslobodilačkim pokretom. Ovo nije namesništvo — zaključuje on —, već pogrebno preduzeće čija je dužnost da sahrani monarhiju« (str. 41).

Prikazani prilozi Koste St. Pavlovića zanimljivi su iako su, na žalost, pisani pristrano, s očiglednom sklonošću autora da jednoj strani unaprijed sve oprost i drugoj sve zamjeri. Pri tom Pavlović nije bio imun — u danima kad je bilježio svoje zabilješke i pisao svoje priloge — ni od naglašenog antihrvatovanja. Prikazujući pojedinosti koje su prethodile ostavkama pojedinih emigrantskih vlada i konačnom formiranju Namjesništva, Pavlović nam pruža dopunski izvor i pomagalo pri rekonstrukciji odnosa koji su za vrijeme rata vladali u redovima emigrantskih političara u Londonu. Zato njegovi prilozi danas i za nas — i u takvom obliku — predstavljaju, ipak, koristan materijal za bolje poznavanje djelovanja emigrantskih vlada u razdoblju od 1941. do 1945. godine, prema dolaze s »druge obale«.

Bogdan Krizman

SPOMENICA U POVODU PROSLAVE 300-GODIŠNJICE SVEUČILIŠTA U ZAGREBU (I, II, Zagreb 1969)

U povodu proslave trostoljetne visokoškolske nastave u Zagrebu izašla su dva sveska pod naslovom: *Spomenica u povodu proslave 300-godišnjice Sveučilišta u Zagrebu*. Prijedlog da se započne s pripremama za tu proslavu bio je donijet još god. 1964, ali je u cijelosti program proslave prihvaćen tek 1967. a na početku god. 1968. osnovana je i Komisija za Spomenicu (8 članova) i za predsjednika izabran prof. dr. Jaroslav Šidak. Prof. Šidak je izradio plan Spomenice, organizirao suradnju na njenim tekstovima i ujedno preuzeo dužnost glavnog urednika. Zbog obilja materijala, Spomenica je podijeljena u dva sveska, od kojih je prvi izašao uoči same proslave a drugi nešto kasnije.

Spomenica sadrži veoma velik broj radova različitih autora koji prikazuju — dosad najopširnije i najpotpunije — povijest te najviše visokoškolske ustanove u Zagrebu — od njenih početaka do današnjih dana — napisanih najvećim dijelom na osnovi izvorne građe i literature s potrebnim naučnim aparatom, bogatim slikovnim prilozima i tabelarnim pregledima. Uvod u Spomenicu napisao je Ivan Šupek, rektor Zagrebačkog sveučilišta.

Prilozi prvog sveska Spomenice (I, 727) — s obzirom na problematiku koju obrađuju — svrstani su u nekoliko osnovnih grupa: Povijest visokoškolske nastave u Zagrebu (17—289) i kronološki pregled razvoja visokog školstva i Sveučilišta u Zagrebu (290—291); Prilozi za povijest visokoškolske nastave u Zagrebu (295—376); Povijest studentskog pokreta 1830—1968. (437—523); Sveučilište i društvo (527—651) te Sveučilišne ustanove (655—712). Uz to, knjiga sadrži popis rektora Zagrebačkog sveučilišta od 1874. do 1969. godine s kraćim prikazom njihovoga naučnog rada (379—402) i popis počasnih doktora Sveučilišta u Zagrebu s kraćim biografskim podacima i naučnim rezultatima (405—434). Na kraju knjige nalazi se Kazalo imena (713—727).

Povijest i kontinuitet visokoškolske nastave od njenih početaka, tj. od vremena prvog (1662) i trećeg (1666) tečaja studija filozofije na isusovačkom kolegiju u Zagrebu i diplome Leopolda I (1669), do osnivanja Sveučilišta (1874) i njegova djelovanja do današnjih dana prikazao je Jaroslav Šidak u prilogu: Opći pogled na tristogodišnji razvoj visokoškolske nastave u Zagrebu (17—20). Autor je ukazao na četiri faze razvoja te najviše školske ustanove u Hrvatskoj (Neoacademia Zagrabiensis 1669—1773; Regia scientiarum Academia 1776—1850; Regia Academia iuris 1850—1874. i Sveučilište od 1874. do danas), naglasivši pri tom da se Zagrebačko sveučilište s nestankom Habsburške Monarhije 1918. godine napokon oslobodilo političkih spona koje su sprečavale njegov daljnji razvoj i izgradnju. Ono je od tada pa do danas, a osobito nakon drugoga svjetskog rata, doživjelo različite promjene ali je u osnovi zadržalo onu organizacionu strukturu koju je dobilo pri svom osnutku i koja je i danas značajna za univerzitete u Srednjoj Evropi.

Detaljniji prikaz povijesti visokoškolske nastave sadrže radovi različitih autora koji su u njima izvršili historiografsku rekonstrukciju događaja i specifičnosti uvjetovanih povijesnim položajem Hrvatske u posljednja tri stoljeća. To su prilozi Nade Klaić, Neoacademia Zagrabiensis (1669—1773) (21—47), Jaroslava Šidaka, Regia scientiarum Academia (49—78), Milana Bosanca, Pravoslavna akademija (1850—1874) (79—90), Jaroslava Šidaka, Sveučilište do kraja Prvoga svjetskog rata (91—123), Hodimira Sirotkovića, Sveučilište između dva rata (1918—1941) (125—171), Jaroslava Šidaka, Sveučilište za vrijeme rata i okupacije (1941—1945) (173—184), A. Milušića — H. Sirotkovića — Sl. Langa, Sveučilište od oslobođenja do uvođenja društvenog upravljanja (1945—1954) (185—239) i Josipa Adamčeka, Zagrebačko sveučilište 1954—1968. (241—289). Svaki od tih radova sadrži obilje podataka za određeno vremensko razdoblje.

Kao posebno poglavlje knjiga sadrži: Priloge za povijest visokoškolske nastave, tj. originalne dokumente (u cijelosti ili fragmentarno) koji se odnose na osobito važne i prelomne događaje iz povijesti visokoškolskih ustanova u Zagrebu. Prvi dokument je Diploma kralja Leopolda I od 23. rujna 1669. (295—305) kojom je »primio, potvrdio i osnažio« uvođenje studija filozofije na isusovačkom kolegiju u Zagrebu i po kojoj je Zagrebačka akademija od tog vremena smjela podjeljivati »akademske časti«. Slijedi mandat Marije Terezije o osnivanju Kraljevske akademije znanosti u Zagrebu, tzv. Mandatum regium de systemate studiorum od 5. kolovoza 1776. o Kr. Akademiji znanosti (306—307), i to tekst točaka 9, 10 i 11 mandata, a s tim u vezi i: Govor Nikole Škrlica-Lomničkog profesorskom vijeću Akademije od 11. listopada 1776. (308—316) u svojstvu vrhovnog starješine Akademije. Zatim se niže: Predstavka Kr. Akademije znanosti Hrvatskom saboru od 19. svibnja 1790. (317—319) kojom se traži da se na sve službe u krajevima pod banskom vlašću namještaju »samo građani naše domovine«; Poziv Kraljevske Akademije zagrebačke za izgradnju Akademijske knjižnice g. 1819. (320—323); Pravilnik Kr. Akademije i njoj pridružene arhigimnazije od 31. siječnja 1826. (325—333); Nastupno predavanje Matije Smodeka o hrvatskom jeziku 6. studenoga 1832. (334—335); Govor J. J. Strossmayera u Hrvatskom saboru 29. travnja 1861. (336—340); Zakonski članak Sabora Kraljevina Dalmacije, Hrvatske i Slavonije od 5. siječnja 1874., ob ustrojstvu Sveučilišta Franje Josipa I u Zagrebu (341—356); Govor prvog rektora M. Mešića prilikom otvorenja Sveučilišta 19. listopada 1874. (357—374) i Uvodnik

Radničkog prijatelja u povodu otvaranja Sveučilišta (br. 3 od 18. X 1874) (375—376). Većina dokumenata donijeta je u originalu na latinskom jeziku i u prijevodu Veljka Gortana.

Povijest studentskog pokreta 1830—1968. obrađena je u nekoliko radova: Jaroslav *Šidak*, Studentski pokret do otvaranja Sveučilišta (437—449), Mirjana *Gross*, Studentski pokret 1875—1914. (451—479), Vojo *Rajčević*, Studentski pokret 1918—1941. (481—498), Narcisa *Lengel-Krizman*, Studentski pokret za vrijeme rata i okupacije (1941—1945) (499—507) i Petar *Požar*, Studentski pokret 1945—1968. (509—523).

Veći broj radova, svrstan u poglavlje pod naslovom: Sveučilište i društvo, prikazuje društvene promjene do kojih dolazi posljednjih godina i različite oblike djelovanja vezane uz Sveučilište. To su članci Eugena *Pusića*, Samoupravljanje na Sveučilištu (527—540), Milana *Heraka*, Sveučilište i društvena praksa (541—548), Vladimira *Serdara*, Međunarodne veze Sveučilišta (549—553), Hrvoja *Požara*, Izdavačka djelatnost Sveučilišta (555—560), Vladimira *Filipovića* i Hodimira *Sirotkovića*, Pučko sveučilište (561—571), Matka *Rojnića*, Nacionalna i sveučilišna biblioteka (573—623), Aleksandra *Goldštajna*, Društvo visokoškolskih nastavnika u Zagrebu (625—635) i Hrvoja *Macanovića*, Sport na Zagrebačkom sveučilištu (637—651).

Na kraju knjige se nalaze kraće informacije o osnivanju, zadacima i radu pojedinih sveučilišnih ustanova: Instituta za anorgansku i analitičku kemiju (655—657), za organsku kemiju i biokemiju (658—660), za fizikalnu kemiju (661—663), za fiziku (664—666), za matematiku (667—671), za biologiju (672—673), za botaniku (674—676), za geografiju (677—678), za povijest umjetnosti (679—681), za proučavanje Afrike (682—683), za društvena istraživanja (684—689), za filozofiju u Zagrebu (690—691), za biologiju mora u Rovinju (692—695), Biološkog instituta u Dubrovniku (696—700), zatim Referalnog centra u Zagrebu (701—706) i Internacionalne stalne izložbe publikacija (ISIP) u Zagrebu (707—712).

Drugi svezak Spomenice (II, 592), uz uvodni prilog Bogdana *Tomašića*, sadrži: Organizaciona struktura Sveučilišta u Zagrebu danas (7—17), pregled razvoja i rada pojedinih zagrebačkih fakulteta od njihova osnivanja do zaključno sa šk. god. 1967/68. Tako je N. *Tintić* prikazao povijest Pravnog fakulteta (21—62), J. *Adamček* Filozofskog (63—137), A. *Ivandija* Bogoslovnog (139—142), I. *Glesinger* Medicinskog (143—156), E. *Topolnik* Veterinarskog (157—165), N. *Rapajić* i J. *Kovačević* Poljoprivrednog (167—173), D. *Sremec* Šumarskog fakulteta (175—191) a zatim slijedi tekst o organizacionom razvoju tehničkih fakulteta u Zagrebu do godine 1956. (bez oznake autora) (193—199) i Arhitektonskog fakulteta (isto) (201—206), dok su Zv. *Vrkljan* i Vl. *Vranić* napisali pregled povijesti Građevinskog fakulteta (207—213), M. *Janković* Geodetskog (215—222), D. *Krpan* Fakulteta strojarstva i brodogradnje (223—232), I. *Abramović* i S. *Mar* Elektrotehničkog (233—242), V. *Hahn*, V. *Marjanović* *Krajovan*, I. *Bach* i D. *Maljković* Tehnološkog (243—271), I. *Arar* Rudarsko-geološko-naftnog (273—278), B. *Akačić* i M. *Malnar* Farmaceutsko-biokemijskog (279—287), P. *Papić*, N. *Scotti* i V. *Kochansky* *Devidé* Prirodoslovnomatematičkog (289—309), I. *Vranić* Ekonomskog (311—317), M. *Dobrenić* Stomatološkog fakulteta (319—322) i D. *Trivanović* Fakulteta političkih nauka (323—347).

Slično su obrađeni i pojedini fakulteti izvan Zagreba u posebnom poglavlju u kojem se nalaze radovi ovih autora: D. Jakac i N. Korin, Medicinski fakultet u Rijeci (331—333), Zl. Winkler, Strojarski fakultet u Rijeci (335—340), A. Turina, Ekonomski fakultet u Rijeci (341—347), N. Ivanišin, Filozofski fakultet u Zadru (349—356), J. Begonja, Elektrotehnički fakultet u Splitu (357—363), B. Tucaković Pilach, I. Mekjavić i A. Damjanić, Kemijsko-tehnološki fakultet u Splitu (365—369), D. Rudolf, Pravni fakultet u Splitu (371—377) i Zv. Benašić, Ekonomski fakultet u Osijeku (379—384).

Na isti je način prikazan i rad tzv. Visokih škola u Zagrebu i izvan nje, npr. Visoke privredne škole (387—394) i Visoke škole za fizičku kulturu (399—402), obje u Zagrebu (bez oznake autora), dok je E. Ložar napisao prilog o Visokoj upravnoj školi u Zagrebu (395—398), A. Borić i Vl. Stančić o Visokoj defektološkoj školi u Zagrebu (403—407) a M. Stojanović i M. Polonijo o Visokoj poljoprivrednoj školi u Osijeku (409—413).

Posljednje poglavlje drugog sveska Spomenice pod naslovom: Statistički podaci (417—567) autora Zore Steinman predstavlja osobito vrijedan prilog koji se logično nadovezuje na naprijed prikazanu povijest visokoškolske nastave i Sveučilišta u Zagrebu. U njemu se uz prilog: Bilješke o izvorima podataka i objašnjenja (417—419) donose opširni tabelarni pregledi nastavnika i suradnika u nastavi, tj. redovnih i izvanrednih profesora, docenata, honorarnih predavača, učitelja, asistenata i lektora od šk. god. 1874/75. do (zaključno) 1967/68, zatim pregledi upisa studenata, diplomiranja i stjecanja doktorata nauka za isto vremensko razdoblje, upisa studenata i diplomiranja na trećem stupnju nastave (magisteriji), stvarno trajanje studija redovnih studenata (s podacima od 1956. do 1967. godine), napuštanja studija generacija redovnih studenata od šk. god. 1952/53. do 1963/64. i tabele redovitih studenata po grupama zanimanja i položaju u zanimanju roditelja šk. god. 1959/60. i 1964/65. za sve fakultete u Zagrebu i izvan nje kao i za visoke škole. Tabele su svrstane istim redom kao i prilozi o razvoju i radu fakulteta i visokih škola.

Knjiga završava Pogovorom glavnog urednika (571—574) i Kazalom imena (577—592).

Prikazana Spomenica — u koju je nesumnjivo uloženi veliki trud — ne predstavlja samo najšire zahvaćeni nego dosad i jedini sintetički prikaz povijesti visokoškolske nastave u Zagrebu, u svim njenim oblicima, od samih početaka do formalnog osnivanja Sveučilišta i njegovoga daljnjeg razvitka. Spomenica nam, osim toga, pruža veoma korisne podatke o Sveučilištu danas i njegovima različitim vrstama djelovanja, osobito u pogledu naučnoistraživačkog rada koji se razvija u njegovim brojnim ustanovama, prvenstveno naučnim institutima. Bez obzira na neke nepotpunosti i nedostatke ponekih priloga i tabelarnih pokazatelja (na što je glavni urednik sam upozorio i to obrazložio u Pogovoru) treba reći da Spomenica s ukupno 1319 štampanih stranica predstavlja dragocjen prilog boljem upoznavanju povijesti visokoškolske nastave ne samo u Zagrebu, nego — zapravo u cijeloj Hrvatskoj. A to je — po našem mišljenju — i njena najveća vrijednost.

Narcisa Lengel-Krizman